
Brug af receptpligtige opioider blandt unge i Danmark Resultater fra kvalitative og kvantitative studier

---

Faglig rapport fra Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet

Juli 2024

Maj Nygaard-Christensen, Birgitte Thylstrup, Esben Houborg, Lotte Vallentin-
Holbech, Morten Hesse, Kristine Rømer Thomsen & Mads Uffe Pedersen

Indhold

1.0	Introduktion.....	3
2.0	Metode og datagrundlag.....	5
3.0	Resultater I: Udbredelse af opioidbrug blandt unge i Danmark.....	8
3.1/	Brug af opioider blandt gymnasieelever i Danmark.....	8
3.2/	Udbredelse af opioidbrug blandt unge voksne i Danmark.....	9
3.3/	Forekomst af opioidbrug blandt unge i behandling for stofmisbrug.....	11
4.0	Resultater II: Den kvalitative undersøgelse.....	14
4.1/	Behandling og forebyggelse af unges brug af receptpligtige opioider.....	14
4.2/	Unge menneskers veje ind i brug af receptpligtige opioider.....	15
4.3/	Konsekvenser af brugen af receptpligtige opioider.....	17
5.0	Diskussion	19
6.0	Begrænsninger	22
7.0	Konklusion.....	24
8.0	Referencer.....	25

1.0 Introduktion

Over de seneste år har der været et stigende fokus i medier såvel som politisk på brugen af receptpligtige opioider, såsom tramadol og oxycodon blandt unge i Danmark. Bekymringer omkring unges brug af receptpligtige opioider beror blandt andet på beretninger fra fagprofessionelle i forebyggelses- og behandlingsindsatser. Dertil har medier beskrevet brugen af receptpligtige opioider som et mere mainstream eller normaliseret fænomen blandt danske unge (DR, 2023; DR 2024), og draget paralleller til opioidkrisen i USA (Politiken, 2022). Mediedækningen har yderligere fremhævet tilgængeligheden af receptpligtige opioider (DR, 2024) gennem salg på sociale medier og kiosker (TV2 Kosmopol, 2023). Endelig er bekymringerne baseret på det faktum, at opioider udgør den mest skadelige klasse af stoffer med hensyn til afhængighed og dødelige forgiftninger (Andersen et al., 2023).

Tidligere undersøgelser har vist, hvordan unge, som bruger receptpligtige opioider uden at have recept, ofte er unge, som bruger mange forskellige stoffer, hvilket øger risikoen ved stofbrug (Arve & Johnson, 2023). Desuden har flere studier foreslået, at receptpligtige opioider kan blive opfattet som mindre risikable end andre stoffer, fordi de også kan fås som medicin ved en læge (Daniulaityte et al., 2012; Mui et al. 2014; Pawson & Kelly 2022). Forskere har videre fremhævet, hvordan receptpligtige opioider anvendes til en række forskellige formål ud over de medicinske tilsigtede, herunder til at lindre angst, præstere bedre på arbejdet og seksuelt og til at slappe af og socialisere (Fuseini et al., 2018; Arve & Johnson, 2023; Arve, 2023; Nelson, 2024). Samlet set peger disse studier på ændringer i brugen af

---

opioider, hvilket bidrager til bekymringer blandt fagfolk i forebyggelses- og behandlingsindsatser (Herrnsdorf et al., 2023; Holmstedt et al., 2020; Perlmutter et al., 2018).

Der er således et stort behov for mere viden om udbredelsen og omfanget af brugen af receptpligtige opioider blandt unge i Danmark. Data fra Stofmisbrugsdatabasen (SMDB) peger på en gradvis stigning i antallet af personer indskrevet på grund af opioider (andet end heroin, metadon eller buprenorphin) fra 2013 til 2022 (Sundhedsstyrelsen, 2024). Men blandt unge (18-24 år) har antallet været stabilt fra 2018 til 2022 (Ibid.). Der er derfor et stort behov for data, der kan kaste yderligere lys over forekomsten af opioidbrug, herunder brug af receptpligtige opioider, samt forekomsten af opioid-relaterede problemer og erfaringer med at behandle unge, der bliver afhængige af opioider i Danmark. Ydermere er der, så vidt vi ved, ikke lavet dybdegående kvalitative studier, der specifikt fokuserer på unges brug af receptpligtige opioider i en dansk kontekst. Denne rapport bidrager til at skabe mere viden om unges brug af opioider i en situation, hvor der generelt mangler viden. I rapporten kombinerer vi data fra tre kvantitative datakilder og en kvalitativ undersøgelse af brugen af opioider blandt unge i Danmark for at give et overblik over den nuværende situation. Mens de tre kvantitative datakilder ikke skelner mellem receptpligtige opioider og andre opioider, fokuserer den kvalitative undersøgelse specifikt på receptpligtige opioider. Dermed bidrager rapporten også til eksisterende studier om opioidbrug og -misbrug i en nordisk kontekst (dvs. Arve & Johnson, 2022; Arve, 2023; Fischer et al., 2024; Herrnsdorf et al., 2023; Holmstedt et al. 2020).

2.0 Metode og datagrundlag

Rapporten er baseret på fire studier. Det første studie er en stor undersøgelse af gymnasieelever (STX) fra 16 gymnasier beliggende i 13 byer af varierende størrelse i Jylland og på Fyn (data inkluderer altså ikke København). Elever i 1.g (15-18 år) besvarede et online spørgeskema i skoletiden i februar 2024, dvs. omkring seks måneder efter de startede i gymnasiet, om deres brug af rusmidler, trivsel og andre sociale, mentale og sundhedsrelaterede områder (for flere detaljer se, Rømer Thomsen et al., 2023). Spørgsmålene, som denne rapport bygger på, undersøgte brugen af opioider og andre typer af ulovlige stoffer, nogensinde og den sidste måned, besvaret i et ja/nej-format. Spørgsmålene vedrørende brug af opioider var formuleret som brug af "Opioider/morfinpræparater, som du ikke har recept på fra lægen (Dolol, Oxycontin, Tramadol, fentanyl, heroin og lignende)". Undersøgelsen er godkendt af Datatilsynet og Forskningsetisk Komité ved Aarhus Universitet (ID BSS-2023-039) og overholder den europæiske generelle databeskyttelsesforordning (GDPR).

Det andet studie er en repræsentativ, national undersøgelse blandt 18-29-årige, der i foråret 2022 udfyldte et online spørgeskema om deres stofbrug, trivsel og socio-demografiske situation. Et tilfældigt udvalg på 5.791 unge i Danmark i alderen 18 til 29 år blev inviteret til at deltage i undersøgelsen ved hjælp af deres officielle e-mail-konto ("e-boks"). E-mailen indeholdt et link til en online undersøgelse, der indeholdt spørgsmål om demografi, mental sundhed og stofbrug. Spørgsmålene vedrørende brug af opioider var formuleret som brug af opioider nogensinde og i de sidste 30 dage. Eksempler givet for opioider inkluderede oxycodon, fentanyl, metadon og heroin. Alle procedurer i

---

forbindelse med denne undersøgelse, herunder e-mail invitationen og undersøgelsesprogrammet, er godkendt af Datatilsynet og overholder den europæiske GDPR.

For det tredje er rapporten informeret af kvantitative data baseret på MapPlan, som bruges til planlægning af behandlingsforløb for patienter indskrevet i ambulant offentlig behandling for deres problemer med brug af illegale stoffer. MapPlan data videregives af kommunerne til Center for Rusmiddelforskning til forskningsbrug. MapPlan består af 70-90 spørgsmål (afhængigt af svar på filterspørgsmål) og inkluderer spørgsmål om stof- og alkoholbrug, fysisk tilstand, søvnmønstre/hverdagsfunktion, sociale og familiære relationer, akademiske færdigheder/problemer, stressende/traumatiske oplevelser og mentale/adfærdsmæssige problemer. I øjeblikket bruges MapPlan af 62 ud af 75 danske kommuner, der tilbyder rusmiddelbehandling. Dataene i figur 1 i denne rapport inkluderer ikke Københavns Kommune. Således dækker MapPlan i øjeblikket ca. 70 % af alle danske patienter indskrevet i kommunal behandling for deres problematiske forbrug af illegale stoffer uden for Københavns Kommune. Brugen af MapPlan-registeret overholder retningslinjerne for registerbaseret forskning og den europæiske GDPR.

Endelig er rapporten baseret på et igangværende kvalitativt studie af unges veje ind i forbrug af receptpligtige opioider. På baggrund af interviews giver studiet indsigt i unges erfaringer med receptpligtige opioider, samt indsigt i reaktioner fra lokale interessenter og behandlingssteder for rusmiddelproblemer. De unge blev rekrutteret med hjælp fra behandlingsudbydere på fem forskellige behandlingscentre i Danmark, og interviewene fokuserede på stofbrugsforløb, motiverne for brug af receptpligtige opioider, den

---

funktion receptpligtige opioider udgør i deres hverdagsliv, samt de sociale, fysiske og sundhedsrelaterede konsekvenser, de oplever som følge af et forbrug af opioider. Interviewene blev gennemført i otte kommuner, hvoraf fem blev udvalgt til mere dybdegående analyser af interessenperspektiver og unges erfaringer med brug af receptpligtige opioider foretaget mellem oktober 2023 og juni 2024. Af hensyn til interviewpersonerne nævnes de enkelte byer ikke i rapporten. Undersøgelsesstederne omfatter dog både større og mindre byer i Danmark for at sikre en variation i besvarelserne. Projektet er godkendt af Datatilsynet og overholder den europæiske GDPR.

3.0 Resultater I: Udbredelse af opioidbrug blandt unge i Danmark

3.1/ Brug af opioider blandt gymnasieelever i Danmark

I februar 2024 blev 3.035 førsteårselever inviteret til at udfylde en online spørgeskemaundersøgelse. Svarprocenten var 89 % (n=2.711), gennemsnitsalderen var 17,3 år (standardafvigelse $\pm 0,70$), 64,8 % identificerede sig som kvinder, 33,2 % som mænd og 1,7 % som andet køn. I alt svarede 465 elever (17,2 %), at de havde brugt cannabis nogensinde, og 96 elever (3,5 %), at de nogensinde havde prøvet at bruge andre ulovlige stoffer. Cannabis var det stof flest nogensinde havde brugt. Derefter var det mest udbredte ulovlige stof nogensinde brugt kokain (1,4 %), efterfulgt af ADHD-medicin (0,8 %) og opioider (0,8 %). I alt angav 92 elever (3,4 %), at de havde brugt cannabis den sidste måned, og 14 elever (0,5 %) angav at de den sidste måned havde brugt andre ulovlige stoffer. De mest udbredte stoffer brugt i den sidste måned (ud over cannabis) var kokain (0,2 %), amfetamin (0,2 %) og anxiolytika (0,2 %). Kun to elever (0,1 %) svarede, at de havde brugt opioider i den sidste måned, mens 21 (0,8 %) svarede, at de nogensinde havde brugt opioider (se tabel 1).

Table 1. Forekomst af brug af ulovlige stoffer blandt førsteårselever på gymnasier (STX) i Danmark (2024, n=2.711).

	Nogensinde		Sidste måned		
	Antal	%	Antal	% (Procent af elever der nogensinde har brugt)	% (Procent af alle 2.711 elever)
Cannabis (fx hash, pot, skunk eller cannabisolie)	465	17.2	92	19.8	3.4
Andre stoffer end cannabis:	96	3.5	14	14.6	0.5
Kokain	38	1.4	6	6.3	0.2
Amfetamin	18	0.7	4	4.2	0.2
Ecstasy/MDMA	12	0.4	1	1.0	0.0
LSD, psilocybinsvampe eller andre psykedeliske stoffer	17	0.6	0	0.0	0.0
Ketamin	4	0.2	3	3.1	0.1
Lattergas	17	0.6	1	1.0	0.0
Opioider/morfinpræparater (Dolol, Oxycotin, Tramadol, Fentanyl, heroin og lignende)	21	0.8	2	2.1	0.1
Angstdæmpende og/eller sovemedicin (fx benzodiazepiner)	14	0.5	4	4.2	0.2
ADHD-medicin (fx Ritalin, Concerta)	22	0.8	0	0.0	0.0
Andre stoffer	7	0.3	3	3.1	0.1

3.2/ Udbredelse af opioidbrug blandt unge voksne i Danmark

En befolkningsbaseret undersøgelse blev udført i 2022 af et tilfældigt udvalg af 5.791 unge i Danmark i alderen 15 til 29 år. Her undersøgte vi, om respondenter over 18 år nogensinde havde brugt opioider. Til denne rapport blev stikprøven opdelt i unge mellem 18-19 år for at sammenligne med studie 1 (gymnasieprøven) og unge mellem 20-29 år. Svarprocenten for de 18-19-årige var 37 %. Gennemsnitsalderen

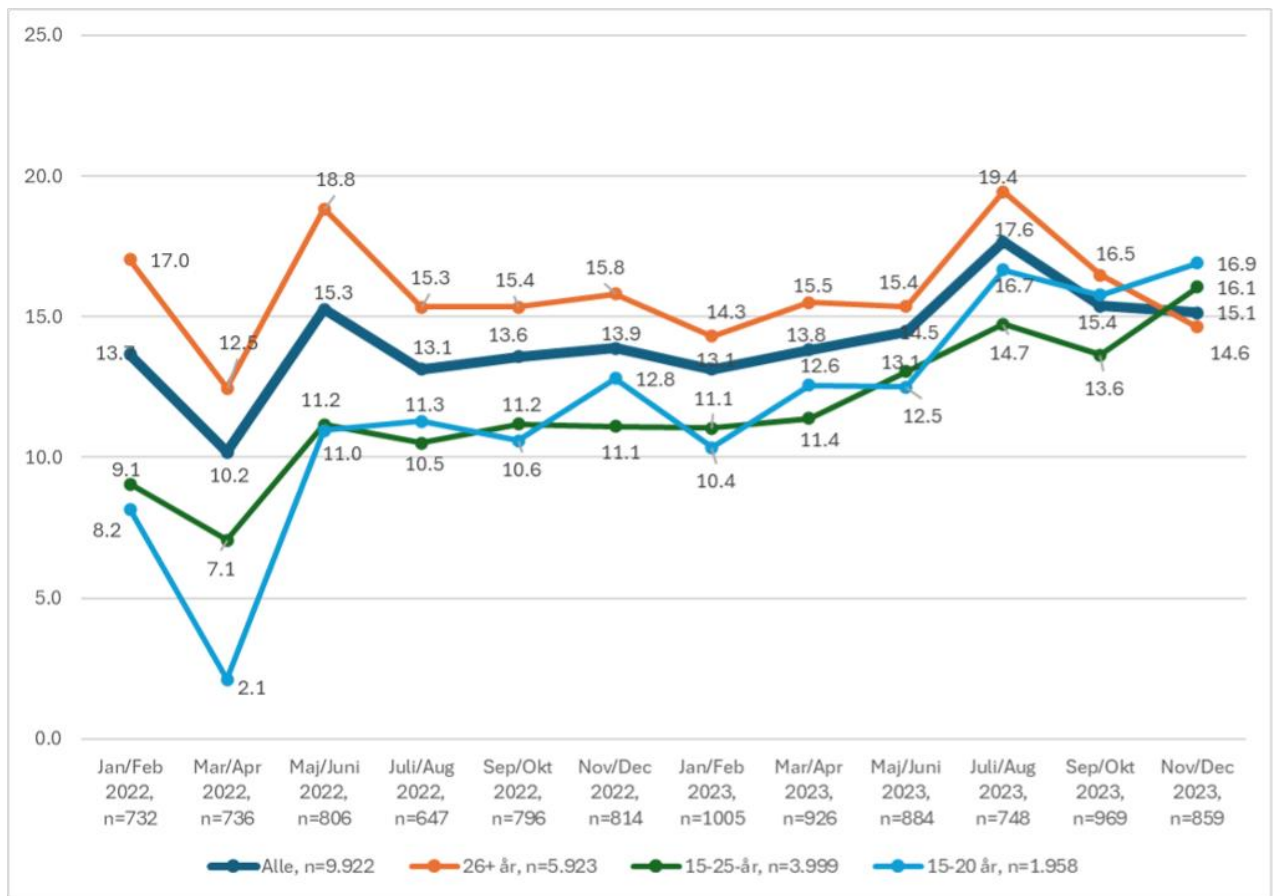
var 18,5 år (standardafvigelse=0,5), 48 % identificerede sig som mænd, 50 % som kvinder og 2 % som andet. Svarprocenten for de 20-29-årige var 32 %. Gennemsnitsalderen var 24,4 år (standardafvigelse=2,8), 43 % identificerede sig som mænd, 57 % som kvinder og 1 % som andet. Blandt de 18-19-årige rapporterede 109 (31,4 %) at have brugt cannabis nogensinde. 42 respondenter (21,1 %) havde nogensinde brugt andre ulovlige stoffer, hvor det mest udbredte stof var kokain (6,3 %), efterfulgt af amfetamin (4,9 %) og ecstasy/MDMA (4,9 %). Brug af opioider blev rapporteret af 2 %. Det mest udbredte stof brugt den sidste måned var cannabis (11,8 %). Brug af andre ulovlige stoffer udover cannabis inden for den sidste måned var 2,3 %, hvor det mest udbredte var kokain (1,1 %) og lattergas (0,6 %). Brug af opioider den sidste måned var 0,3 % (se tabel 2). Blandt de 20-29-årige rapporterede 694 (44,4 %) at have brugt cannabis nogensinde. 380 respondenter (24,3 %) havde nogensinde brugt andre ulovlige stoffer, hvor det mest udbredte stof var kokain (14,3 %), efterfulgt af ketamin (12 %) og ecstasy/MDMA (10,4 %). Brug af opioider nogensinde blev rapporteret af 3,7 %. Det mest udbredte stof brugt den sidste måned var cannabis (9,9 %). Brug af andre ulovlige stoffer udover cannabis inden for den sidste måned var 2,3 %, hvor det mest udbredte var kokain (4,1 %) og amfetamin (0,9 %). Brug af opioider den sidste måned var 0,7 % (se tabel 2).

Table 2. Forekomst af brug af ulovlige stoffer blandt undersøgelsesrespondenter i Danmark i alderen 18-29 år (2022, n=1910).

	(18-19 år) (n=346)				20-29 (n=1728)			
	Nogensinde		Sidste måned		Nogensinde		Sidste måned	
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Cannabis	109	31,4	41	11,8	694	44,4	155	9,9
Andre illegale stoffer	42	21,1	8	2,3	380	24,3	83	5,3
Kokain	22	6,3	4	1,1	224	14,3	64	4,1
Amfetamin	17	4,9	1	0,3	147	9,4	14	0,9
Ecstasy/MDMA	17	4,9	1	0,3	163	10,4	13	0,8
LSD, psilocybinsvampe eller andre psykedeliske stoffer	6	1,7	1	0,3	108	6,9	11	0,7
Ketamin	6	1,7	1	0,3	51	3,3	8	0,5
Lattergas	16	4,6	2	0,6	188	12,0	9	0,6
Opioider	7	2,0	1	0,3	58	3,7	11	0,7
Angstdæmpende medicin	13	3,76	1	0,3	61	3,9	9	0,8
ADHD-medicin	-		-		-	-	-	-
Andre	-		-		-	-	-	-

3.3/ Forekomst af opioidbrug blandt unge i behandling for stofmisbrug

I figur 1 nedenfor er vist andelen af personer indskrevet i rusmiddelbehandling for deres problematiske forbrug af illegale stoffer, som rapporterede brug af opioider i de 30 dage, der gik forud for indskrivningen.

Figur 1. Andelen af personer (procent) indskrevet i behandling for deres problematiske forbrug af illegale stoffer, som har brugt opioider den sidste måned efter alder (2022 og 2023, n=9.922). Kilde: MapPlan.

I alt 9.922 er i 2022 og 2023 indberettet til behandlingsplanlægningsredskabet MapPlan (udenfor København). Hvert målepunkt viser data over en to-måneders periode. Den midterste (brede) graf viser, hvor mange af samtlige 9.922 personer, der rapporterede et forbrug af opioider i måneden op til indskrivning. Andelen der bruger opioider er, for denne samlede gruppe, relativt stabilt over tid, med en svag stigende tendens fra 13,7 % i januar/februar 2022 til 15,1 % i november/december 2023. De tre andre grafer viser brug af opioider i forskellige aldersgrupper. For personer på 26+ år (den orange linje) var andelen der havde brugt opioider i måneden op til indskrivning relativt stabil over tid med mindre udsving på visse tidspunkter. For personer i

alderen 15-25 år (den grønne linje) var der en markant stigning i indskrevne fra foråret 2023, hvilket ser ud til at være særligt relateret til personer i alderen 15-20 år (den lyseblå linje). Det markante fald i marts/april 2022 finder sted i forbindelse med ophævelsen af de sidste Covid-19 restriktioner.

4.0 Resultater II: Den kvalitative undersøgelse

4.1/ Behandling og forebyggelse af unges brug af receptpligtige opioider.

Den kvalitative undersøgelse er fortsat igangværende, men bygger på tidspunktet for udarbejdelsen af denne rapport på interviews med forebyggelses- og behandlingsudbydere i otte kommuner (n=30) samt unge mellem 19 og 29 år (n=20). De unge interviewdeltagere, hvoraf de fleste er mænd, var indskrevet i behandling for deres problematiske forbrug af illegale stoffer i fem kommuner på tidspunktet for interviewet.

I de fleste byer beskrev behandlingsudbydere de unge i behandling for brug af receptpligtige opioider som en relativt ny målgruppe, der var steget i antal over de seneste tre til fire år. Behandlingsudbydere beskrev desuden diverse behandlingsrelaterede udfordringer, som de anså som særlige for denne nye målgruppe. Disse relaterede sig til, hvordan man bedst tilbyder medicinsk assisteret behandling (MAT), da eksisterende retningslinjer for MAT er målrettet voksne snarere end unge (Sundhedsstyrelsen 2017). De efterlyste på den baggrund retningslinjer til substitutionsbehandling målrettet unge under 18. Derudover beskrev behandlingsudbydere udfordringerne ved at introducere unge til MAT, da disse tilbud typisk blev benyttet af ældre og mere sårbare grupper. Medarbejdere i forebyggelsesindsatser fremhævede særligt dilemmaer i forhold til balancen mellem at informere unge om risikoen ved brug af receptpligtige opioider og risikoen for at skabe en fortælling om, at brug af receptpligtige opioider er normaliseret blandt danske unge, hvilket måske kunne motivere nogle unge til at begynde at eksperimentere med

receptpligtige opioider. Der var en vis geografisk variation i forhold til, hvorvidt behandlingsudbydere og medarbejdere i forebyggelsesindsatser beskrev en stigning i andelen af unge mennesker med et opioidforbrug. Dette så man især i de større byer, hvor undersøgelsen blev udført.

4.2/ Unge menneskers veje ind i brug af receptpligtige opioider

De fleste unge interviewdeltagere beskrev omfattende stofhistorikker. Dette indebar typisk en start med cannabisbrug i de tidlige teenageår, efterfulgt af brug af flere forskellige typer af stoffer som fx kokain, MDMA og benzodiazepiner i tillæg til opioider. Blandt disse unge var flere blevet diagnosticeret med ADHD eller ventede på udredning i det psykiatriske system. Flere berettede endvidere, hvordan de hurtigt var blevet afhængige af receptpligtige opioider. Et mindre antal interviewdeltagere havde kun lidt erfaring med andre stoffer før deres introduktion til receptpligtige opioider. Dette inkluderede nogle få deltagere, der havde fået ordineret opioider af en læge på grund af somatisk sygdom, men også unge, der ikke på samme måde som flertallet af interviewdeltagerne, var interesserede i at eksperimentere med stoffer, men som var blevet introduceret til receptpligtige opioider af venner. I modsætning til de unge med mere omfattende stofhistorikker, som havde en mere genkendelig profil for de fleste forebyggelses- og behandlingsarbejdere, passede denne sidste gruppe af deltagere ikke ind i profilen af den 'typiske' stofeksperimenterende unge.

De unge, vi interviewede, beskrev forskellige motiver for at bruge receptpligtige opioider. Opioiderne blev brugt til at håndtere underliggende problemer såsom social angst, tankemylder og depression. Flere unge fortalte også om, at de også oplevede receptpligtige opioider som en støtte i forhold til at udføre daglige

---

opgaver, hvad enten det var i arbejdssituationer beskrevet som 'kedelige' (f.eks. arbejde som kasseassistent i supermarked) eller mere pressede arbejdssituationer såsom callcenter- eller salgsjob. De fortalte også, at receptpligtige opioider blev brugt som trøst, til at slappe af med og til 'hygge', og som en belønning efter en stressende uge, og nogle få beskrev at de brugte receptpligtige opioider til at forbedre deres seksuelle præstation. Samlet set beskrev alle de unge interviewdeltagere, hvordan receptpligtige opioider kunne udgøre en erstatning for mange andre typer stoffer, netop fordi de blev anvendt både som et stimulerende middel og som en beroligende middel.

De mindre stofefarne interviewdeltagere brugte mest tramadol, mens de mere stofefarne deltagere bestod af unge, der fortalte, at de også havde brugt oxycodon. Det var gældende for begge grupper, at størstedelen blev introduceret til receptpligtige opioider af venner, partnere eller bekendte. Ligeledes fik størstedelen også adgang til receptpligtige opioider til videre brug fra venner og bekendte, men også fra specifikke sælgere. To deltagere havde købt receptpligtige opioider i kiosker. Den ene fortalte, at dette krævede en introduktion af en kunde, som sælgeren kendte i forvejen. Et par deltagere nævnte, at de købte opioider via sociale medier. Nogle af de unge opbyggede små lagre hjemme for at være forberedt på situationer, hvor der var 'tørke' eller svær adgang til receptpligtige opioider, mens andre kørte til andre byer, når de ikke kunne købe dem i deres hjemby. Flere af de unge beskrev meget ubehagelige abstinenssymptomer, når deres forsyning slap op.

De unge interviewdeltageres forståelse af, hvad receptpligtige opioider var, varierede. Nogle få fortalte, at de i begyndelsen ikke var klar over, at det, de var ved at bruge, var et opioid. For eksempel troede én, at tramadol var et stærkt smertestillende middel, men

---

forbandt ikke denne betegnelse med opioider. Dog beskrev andre, hvordan de fra begyndelsen havde skelnet mellem andre stoffer som kokain og brugen af 'opioider' eller 'piller', hvoraf sidstnævnte også kunne omfatte benzodiazepiner. Nogle af deltagerne anså receptpligtige opioider for at være mere stigmatiserede eller 'tabuiserede' end andre stoffer, mens andre ikke gjorde. Vi fik dog ingen indikation af, at deltagerne mente, at 'piller' var *mere* legitime at bruge end andre stoffer, en bekymring, der blev udtrykt af nogle af de behandlere, der deltog i undersøgelsen. Måske af denne grund fortalte mange af deltagerne, at de gik langt for at skjule deres brug af opioider. Mens nogle brugte receptpligtige opioider sammen med jævnaldrende, holdt andre deres brug af receptpligtige opioider skjult for jævnaldrende, som de ellers anvendte andre stoffer med. Dette var især tilfældet, efterhånden som deres brug blev intensiveret.

4.3/ Konsekvenser af brugen af receptpligtige opioider

De unge beskrev alvorlige helbredsrelaterede, økonomiske og ikke mindst sociale konsekvenser som følge af et længerevarende forbrug af receptpligtige opioider. Efter den første introduktion til receptpligtige opioider øgede de fleste hurtigt deres brug, mens nogle af de unge var i stand til at bruge det på mere uregelmæssig basis over en længere periode. Øget tolerance over for tramadol førte blandt de fleste deltagere til, at de øgede doserne, og over tid skiftede nogle til oxycodon. Mens tramadol blev indtaget oralt, sniffede flere oxycodon for at opnå en øjeblikkelig effekt. Deltagerne rapporterede flere helbredsrelaterede konsekvenser af deres brug af receptpligtige opioider såsom kramper, hvilket for nogle førte til hospitalsindlæggelse. Derudover medførte daglig indtagelse af høje doser betydelige økonomiske udgifter for unge med begrænsede indkomster, som for nogle resulterede i opbygning af gæld. Nogle unge håndterede dette ved at selv at sælge stoffer for at finansiere deres eget forbrug. Tre

deltagere fortalte, at de var blevet idømt fængselsstraffe som følge af salg af stoffer. Opbygningen af gæld stillede flere unge i en uoverskuelig situation, som de fandt det svært at se en vej ud af. For nogle førte dette til øget brug af receptpligtige opioider, men for nogle udgjorde det også en tilskyndelse til at søge hjælp i behandlingssystemet.

Som nævnt blev de fleste deltagere introduceret til receptpligtige opioider i sociale sammenhænge med venner og bekendte. Efterhånden som deres forbrug steg, begyndte de dog gradvist at bruge receptpligtige opioider alene og oplevede en stigende social isolation. Nogle beskrev, hvordan de sociale kredse, hvor de begyndte at bruge receptpligtige opioider, efterhånden blev opløst, ofte som følge af, at de begyndte at skylde hinanden penge, eller foretrak at tage receptpligtige opioider alene for at undgå forventninger om, at de skulle dele deres piller med andre i gruppen. For mange førte denne reducerede sociale interaktion til, at de var stærkt isolerede, når de påbegyndte et behandlingsforløb og dermed manglede social støtte og netværk i forhold til at gennemføre forløbet. For nogle indebar det, at de holdt behandlingsforløbet eller omfanget af deres forbrug af receptpligtige opioider skjult for deres partner. Andre unge havde dog glæde af støtte fra familie under deres behandlingsforløb.

5.0 Diskussion

Rapporten bidrager med vigtig foreløbig viden og nuancer i forhold til unges brug af opioider. Spørgeskemadata om gymnasieelever og unge voksne indikerer, at opioidbrug stadig er relativt sjældent blandt unge i den generelle befolkning. En lille andel af både gymnasieelever og unge under 20 år, dog lidt flere unge voksne mellem 20-29 år, rapporterede nogensinde at have brugt opioider, og blandt dem der gjorde, var meget få aktuelle brugere på tidspunktet for undersøgelsen/besvarelsene. Dog inkluderer nationale undersøgelser sjældent de allermest sårbare befolkningsgrupper, der kan være svære at få fat i og måske er mere tilbageholdende med at rapportere brug af ulovlige stoffer (Barratt et al., 2017). Desuden inkluderede gymnasieundersøgelsen ikke elever fra København, hvilket kan påvirke resultaterne, da nogle medier har givet udtryk for en særlig bekymring i København. Vigtigere er det, at data fra behandlingscentre (MapPlan), som heller ikke inkluderer København, indikerer en markant stigning i unge i alderen 15-25 år, der rapporterer brug af opioider i de seneste 30 dage op til indskrivning. Det faktum, at denne stigning især synes at være relateret til unge mellem 15-20 år, er bekymrende, og peger på behovet for at adressere, hvordan forebyggelse og behandling bedst målrettes de helt unge, der bruger opioider.

I tillæg til ovenstående er det vigtigt at se de generelt lave prævalensrater for unges opioidbrug i Danmark i konteksten af anden ulovlig stofbrug. I overensstemmelse med tidligere nationale undersøgelser (Pedersen et al., 2020), fandt vi, at cannabis er langt det mest udbredte ulovlige stof blandt unge i Danmark, efterfulgt af kokain.

Dette afspejles i andre data fra behandlingsregistreringer i Danmark: I 2022 var der blandt 18-24-årige 1.164, der var registreret med cannabis som hovedstof, 410 med kokain som hovedstof, og 71 var registreret med opioider (andre end heroin, metadon og buprenorphin) (Sundhedsstyrelsen, 2024).

Den kvalitative undersøgelse fremhæver nogle af de alvorlige helbredsmæssige og sociale konsekvenser, som unge med et brug af receptpligtige opioider oplever. Derudover viser undersøgelsen, at selvom enkeltdoser af især tramadol er relativt billige at købe, kan omfattende brug af receptpligtige opioider over tid føre til omfattende gæld, som i nogle tilfælde motiverer unge til at involvere sig i stofsalg for at finansiere deres eget forbrug eller betale af på gæld. Risikoen for at engagere sig i ulovlige aktiviteter kan således bidrage til de negative risici forbundet med brugen af receptpligtige opioider blandt nogle unge mennesker.

Den kvalitative undersøgelse bidrager desuden med vigtige nuancer til aktuelle debatter om unges lette adgang til receptpligtige opioider. Der har blandt andet været et fokus på den lette tilgængelighed af tramadol og oxycodon via sociale medier og i kiosker. Interviewdeltagerne i den kvalitative undersøgelse fortalte, hvordan de oplevede, at det i perioder kunne være svært at få fat på receptpligtige opioider. De unges beskrivelser af, hvordan de holdt deres brug af receptpligtige opioider skjult, undertiden endda fra jævnaldrende stofbrugere, udgør en yderligere vigtig nuance til fortællinger, der beskriver receptpligtige opioider som et bredt og alment accepteret fænomen blandt danske unge. Endelig understreger deres fortællinger om helbredsmæssige-, økonomiske og sociale konsekvenser af forbrug af receptpligtige opioider behovet for

---

at være opmærksom og proaktiv i forebyggelse og behandling i forhold til unges brug af receptpligtige opioider.

I Danmark, som i andre europæiske lande, har den nordamerikanske opioidkrise dannet baggrund for offentlige og politiske debatter om receptpligtige opioider. Imidlertid er opioidkrisens begyndelse i USA relateret til leveringen af opioider fra lægemiddelindustrien og er blevet beskrevet som drevet af økonomiske og sociale omvæltninger (Dasgupta et al., 2018; Herzberg et al., 2016; Sereed, 2019). Med denne rapport understreger vi vigtigheden af at placere unges brug af receptpligtige opioider i den sociale, økonomiske og kulturelle kontekst, hvori forbruget finder sted. Særligt er det vigtigt at undersøge de sociale, økonomiske og kulturelle faktorer, der påvirker brugen af receptpligtige opioider i en nordisk kontekst, da dette sandsynligvis vil have en betydelig indflydelse på, hvordan opioider spredes sig, og hvilke konsekvenser det vil have for individer og samfundet som helhed.

Derudover er der, i takt med at politiske, forebyggende og behandlingsmæssige tiltag implementeres på nationalt og lokalt niveau i Danmark, et behov for yderligere forskning i udbredelsen af brugen af receptpligtige opioider blandt unge både i og uden for behandlingsmiljøer. Endelig har vi brug for longitudinelle studier til at hjælpe med at afklare risiko- og beskyttende faktorer forbundet med opioidbrug generelt, men også til forskellige typer af opioidbrug, herunder brugen af receptpligtige opioider blandt unge. Et vigtigt fokus her er at kaste mere lys over de forskellige veje ind og ud af brug.

6.0 Begrænsninger

Flere begrænsninger ved de fire studier, som rapporten trækker på, bør understreges. Via spørgeskemaerne blev der indsamlet selv-rapporterede data, hvilket betyder, at over- og underrapportering af stofbrug, herunder opioidbrug, ikke kan udelukkes. Dog tillader spørgeskemaundersøgelser respondenter at besvare følsomme spørgsmål anonymt (Ekholm et al., 2008). Desuden giver de to tværsnitsstudier ikke information om tendenser, ændringer eller udviklinger i stofbrug, hvilket begrænser muligheden for at opbygge viden om dynamikken i brug og adfærd over tid. Endelig skelnede spørgeskemaerne og MapPlan ikke mellem 'receptpligtige' og 'ikke-receptpligtige' opioider. Specifikt for gymnasieundersøgelsen og data fra MapPlan skal det bemærkes, at studierne ikke inkluderede København, hvor nogle medier har antydnet, at brug af receptpligtige opioider er højere (om end omfanget heraf ikke er belyst endnu).

En begrænsning ved den kvalitative undersøgelse er, at den har primært fokus på unge mennesker, som er indskrevet i rusmiddelbehandling for deres problematiske forbrug af receptpligtige opioider. Vi har derfor ikke dybdegående indsigt i brugen af receptpligtige opioider blandt unge mennesker, der ikke er indskrevet i behandling. Dog inkluderede den kvalitative undersøgelse unge mennesker, der havde brugt receptpligtige opioider på mere 'rekreativ' og sporadisk vis, før de blev indskrevet i behandling, hvilket giver noget indblik i, hvordan receptpligtige opioider bruges af unge, der ikke er i behandling. Efterhånden som vi foretager flere interviews med unge mennesker til denne igangværende kvalitative undersøgelse, kan

yderligere indsigter i variationen af brug og i de unges profiler, samt veje ind i og ud af brug af receptpligtige opioider, dukke op.

7.0 Konklusion

Foreløbige danske studier understreger, at opioidbrug, herunder brugen af receptpligtige opioider blandt unge i Danmark, eksisterer, men samtidig er relativ sjælden blandt unge mennesker i den generelle danske befolkning sammenlignet med andre typer af stofbrug, fx cannabis og kokain. Ikke desto mindre kræver den nuværende udbredelse, de alvorlige helbredsmæssige-, sociale og økonomiske konsekvenser af brug af opioider, samt stigningen i behandlingssøgende adfærd blandt unge, en øget opmærksomhed og yderligere studier, der kan informere om udvikling og behov for implementering af relevante forebyggelses- og behandlingsstrategier.

8.0 Referencer

- Andersen, C. U., Lindholst, C., Hasselstrøm, J. B., Worm-Leonhard, M., Rasmussen, B. S., Müller, I. B. & K. Linnet (2023). Sundhedsfaglig vurdering af skadevirkning og farlighed af euforiserende stoffer. Juni 2023. Notat til Justitsministeriet. Udarbejdet af de retsmedicinske institutter in Odense, Aarhus and Copenhagen. [Sundhedsfaglig_vurdering_af_skadevirkning_og_farlighed_af_euforiserende_stoffer.pdf \(au.dk\)](#)
- Arve, K. (2023). "You get stuck in it": Young people's accounts of attempting to quit non-medical tramadol use. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*. 14550725231160330.
- Arve, K. & Johnson, B. (2023). Drug use trajectories among young people with experiences of problematic tramadol use. *Drugs: Education, Prevention and Policy*. 1-10.
- Barratt, M. J., Ferris, J. A., Zahnow, R., Palamar, J. J., Maier, L. J., & Winstock, A. R. (2017). Moving on from representativeness: testing the utility of the Global Drug Survey. *Substance Abuse: Research and Treatment*, 11, 1178221817716391.
- BT (2024). Minister vil opioidbrug til livs: Vi kan ikke vente på rapporter. 4 April. <https://www.bt.dk/samfund/minister-vil-opioidbrug-til-livs-vi-kan-ikke-vente-paa-rapporter>
- Daniulaityte, R, Falck, R, & Carlson, R. G. (2012). "I'm not afraid of those ones just 'cause they've been prescribed": Perceptions of risk among illicit users of pharmaceutical opioids. *International Journal of Drug Policy*. 23(5). 374-384.
- Dasgupta, N, Beletsky, L. & Ciccarone, D. (2018). Opioid crisis: no easy fix to its social and economic determinants. *American Journal of Public Health*. 108(2). 182-186-
- DR (2024). Opioider er kun et klik væk: Jonas blev på få måneder dybt afhængig. 22 February. <https://www.dr.dk/nyheder/indland/opioider-er-kun-et-klik-vaek-jonas-blev-paa-faa-maaneder-dybt-afhaengig>
- DR (2023) 'Lige så nemt som at bestille pizza': Det vrirler med illegale opioider på nettet. <https://www.dr.dk/nyheder/indland/lige-saa-nemt-som-bestille-pizza-det-vrirler-med-illegale-opioider-paa-nettet>
-

- Ekholm, O., Strandberg-Larsen, K., Christensen, K., & Grønbaek, M. (2008). Comparison of assessment methods for self-reported alcohol consumption in health interview surveys. *European Journal of Clinical Nutrition*, *62*(2), 286-291.
- Fischer, B., Jutras-Aswad, D., LeFoll, B., & Robinson, T. (2024). North America's fentanyl death crisis: Selected lessons for Europe's future? *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, 14550725241253362.
- Fuseini, A. G., Afizu, A., Yakubu, Y. H., & Nachinab, G. (2019). Facilitators to the continuous abuse of tramadol among the youth: A qualitative study in Northern Ghana. *Nursing open*, *6*(4), 1388-1398.
- Herrnsdorf, E. A., Holmstedt, A., & Håkansson, A. (2022). Tramadol misuse in treatment-seeking adolescents and young adults with problematic substance use—prediction of treatment retention. *Addictive Behaviors Reports*, *16*, 100446.
- Herzberg, D., Guarino, H., Mateu-Gelabert, P., & Bennett, A. S. (2016). Recurring epidemics of pharmaceutical drug abuse in America: time for an all-drug strategy. *American Journal of Public Health*, *106*(3), 408-410.
- Holmstedt, A., Olsson, M. O., & Håkansson, A. (2020). Clinical characteristics distinguishing tramadol-using adolescents from other substance-using adolescents in an out-patient treatment setting. *Addictive Behaviors Reports*, *11*, 100272.
- Mui, H. Z., Sales, P., & Murphy, S. (2014). Everybody's doing it: Initiation to prescription drug misuse. *Journal of Drug Issues*, *44*(3), 236-253.
- Nelson, E. U. (2024). Tramadol consumption as edgework: intersections of pleasures and risks in the accounts of Nigerian youths. *Journal of Youth Studies*, 1-16.
- Pawson, M., & Kelly, B. C. (2022). Drug Normalization and Conventional Social Institutions: The Unusual Case of Prescription Drug Misuse. *Sociological Forum* (vol 30, no 1, 48-69).
- Perlmutter, A. S., Bauman, M., Mantha, S., Segura, L. E., Ghandour, L., & Martins, S. S. (2018). Nonmedical prescription drug use among adolescents: global epidemiological evidence for prevention, assessment, diagnosis, and treatment. *Current Addiction Reports*, *5*, 120-127.
- Rømer, K. T., Vallentin-Holbech, L., Xylander, S., Wellnitz, K. B., Tolstrup, J., Nielsen, A. S., & Ewing, S. W. F. (2023). Prevention of hazardous use of alcohol among high school students: a study protocol for the randomized controlled trial 'Our choice'. *BMC Public Health*, *23*(1), 2079.
- Sered, S. S. (2019). The opioid crisis and the infrastructure of social capital. *International Journal of Drug Policy*, *71*, 47-55.
-

Sundhedsstyrelsen (2017) Vejledning til læger, der behandler opioidafhængige patienter med substitutionsmedicin: lovkrav og anbefalinger. Sundhedsstyrelsen.

<https://www.sst.dk/da/udgivelser/2017/Vejledning-til-laeger-der-behandler-opioidafhaengige-patienter-med-substitutionsmedicined>

Sundhedsstyrelsen (2023). Unge og opioider. En SSP-undersøgelse i de danske kommuner.

<https://sum.dk/Media/638218846540121020/SSP-Samraadet-Kortlaegning-Unge-og-opioider.pdf>

Sundhedsstyrelsen (2024). Stofmisbrugsbehandling – efterspørgsel og tilgængelighed. Narkotikasituationen i Danmark 2024. Delrapport 3.

TV2 Kosmopol (2023). Ekspert: Nu skaffer unge opioid-piller i kiosken - "så let som at købe slik". 14 March.

<https://www.tv2kosmopol.dk/opioid-piller-i-skolegaarden/ekspert-nu-skaffer-unge-opioid-piller-i-kiosken-saa-let-som-at-koebe-slik>

